

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Siitonen, Marko

Title: Lainahöyhenissä : teorioiden ja käsitteiden lainaamisesta viestinnän ja vuorovaikutuksen tutkimuksessa

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Prologos ry

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Siitonen, M. (2023, 12.12.2023). Lainahöyhenissä : teorioiden ja käsitteiden lainaamisesta viestinnän ja vuorovaikutuksen tutkimuksessa. ProBlogi. <https://prologos.fi/lainahoyhenissa-teorioiden-ja-kasitteiden-lainamisesta-viestinnan-ja-vuorovaikutuksen-tutkimuksessa/>

Valikko

Lainahöyhenissä: Teorioiden ja käsitteiden lainaamisesta viestinnän ja vuorovaikutuksen tutkimuksessa

Julkaistu: 12.12.2023

Avainsanat: **identiteetti, sosiaalinen identiteetti, teoria, tieteidenvälisyys**

On syynsä sille, miksi viestintätieteet kirjoitetaan monikossa. Viestintätieteet, ja täten myös vuorovaikutuksen tutkimus, on monialainen, monimenetelmäinen ja moniulotteinen sateenvarjo. Alan tutkimus, opetus ja käytännön työ kurottavat laajalle ja hyödyntävät hyvinkin käytännönläheisesti niitä välineitä, joita kulloinkin on tarjolla. Tämä asiointi on ollut tutkijoiden kestopuheenaihe jo vuosikymmenten ajan (ks. esim. Song, Eberl & Eisele, 2020). Viestinnän ja vuorovaikutuksen tutkimuksen alan haltuun ottamiseen ei olekaan mitään yksiselitteistä ohjenuoraa.

Kollegani vuosien takaa, professori Stephen Croucher, avasi tätä todellisuutta Review of Communication -lehden teemanumerossa näin (käännös allekirjoittaneen): "Kun pohdin omia syventäviä opintojani viestintätieteissä, sen lisäksi, että luin "viestintään" perinteisesti liitettyjä tekstejä, luin myös retoriikkaa (Aristoteleesta Burkeen), filosofiaa (Gebseristä Voltaireen), sosiologiaa ja antropologiaa (Hallista Butleriin), politiikan tutkimusta (Arendt), taloustieteitä (Keynes) sekä historiaa (Eisenstein ja Gaspard), muutamia mainitakseni" (Croucher, 2023, 95). Oma listani olisi toisen näköinen, mutta aivan yhtä kirjava. Ajattelenkin, että vuorovaikutuksen tutkimuksen kentällä toimiakseen

on oltava kiinnostusta tieteidenvälisyyteen sekä rohkeutta katsoa itselle tutuimpien näkökulmien tuolle puolen.

Käytännön tieteidenvälisyyteen, monitieteisyyteen ja ylipäättään rajojen ylitse kurottamiseen liittyy kuitenkin myös useita haasteita. Kuinka pysyä kärryillä kaikesta siitä, mitä eri erityisaloilla tuotetaan? Kuinka päästä pintaa syvemmälle silloin, kun on vain "kylässä" jonkin teorian tai menetelmän tutkimusperinteessä? Mitä ja millä ehdoilla voidaan "lainata" lähitieteenoiloilta omalle? Ja kuinka säilyttää oma ääni ja yhteys edustamaansa perinteeseen silloin, kun operoi "lainavälineillä"?

Esimerkkinä sosiaalinen identiteetti

Yksi itselleni läheinen esimerkki liittyy ryhmien ja niiden edustajien välisen vuorovaikutuksen ymmärtämiseen. Tämä aihe on ollut sekä psykologian (kontaktihypoteesi, Allport, 1954) että sosiaalipsykologian (sosiaalisen identiteetin teoria, esim. Tajfel ja Turner, 1986) kiinnostuksen kohteena jo vuosikymmeniä. Kyseiset näkökulmat selittävät sekä sosiaalisen-/ryhmäidentiteetin rakentumista, että sen merkitystä vuorovaikutukselle. Tajfelin alkuperäisistä tutkimuksista muistetaan ehkä lähinnä tällainen yksisuuntainen vaikutus. Toisaalta nämä näkökulmat ovat aina ottaneet kantaa myös vuorovaikutukseen, ja sisältäneet ajatuksen siitä, että interpersonaalinen vuorovaikutus on keskeinen tapa vaikuttaa sosiaalisiin ja ryhmäidentiteetteihin.

Ei siis ihme, että sosiaalista identiteettiä ja ryhmien välistä vuorovaikutusta selittävät näkökulmat ja teoriat ovat olleet suosittuja "lainauskohteita" viestintätieteilijöiden ja muiden vuorovaikutuksen tutkijoiden, kuten sosiolingvistien, keskuudessa. Omassa väitöskirjassani hyödynsin jonkin verran tätä käsitteistöä, mutta koska omien töiden esiin nostaminen on tylsää, otetaan toinen esimerkki samalta ajalta: nykyinen Jyväskylän yliopiston viestinnän professori Anu Sivunen käsitteli vuonna 2007 tarkastetussa väitöskirjassaan sosiaalista identiteettiä rinnakkaiskäsitteenä työelämän hajautettujen tiimien kontekstissa. Hänen tuolloisen muotoilunsa mukaan: "... näyttäisi sosiaalisen identiteetin teoria muodostavan yhdistävän sillan kielen, viestinnän ja sosiaalipsykologian tutkimuksen välille. Esimerkiksi puhetapojen eroja eri ryhmien välillä sekä puheen mukauttamista samaan ryhmään kuuluvien ihmisten kesken tarkastelevat tutkimuskohteet yhdistävät ihmisen ryhmäkäyttäytymisen tutkimisessa sekä viestintään että sosiaalipsykologiaan liittyviä tekijöitä. (Messick & Mackie 1989, 71; ks. myös Street & Giles 1982)" (s. 46).

Todellisuuden luokittelu, jonka osa-alue sosiaalisten kategorioiden ja ryhmäidentiteettien muodostaminen on, on olennaista tavallamme hahmottaa ympäröivää maailmaa. Jokapäiväisessä elämässämme pyrimme erottamaan ja erittelemään yksilöitä, ryhmiä tai "kulttuureita", usein erityisesti niiden erojen perusteella. Tällainen luokittelu voi toisaalta helpottaa monimutkaisen maailman ymmärtämistä ja siinä elämistä, ja toisaalta johtaa yksinkertaistuksiin ja stereotyyppiseen ajatteluun.

Palataan hetkeksi lähemmäs käytännön sovellutuksia. Ajatellaan esimerkiksi tilannetta, jossa tavoitteena on ymmärtää jotakin tiettyä yhteisöä, organisaatiota tai vaikka

yhteiskuntaa. Hyödyntäen sosiaalisen identiteetin teoriataustaa ja käsitteistöä voimme kysyä esimerkiksi:

- Millaisia sosiaalisia identiteettejä pystymme kyseisessä kontekstissa tunnistamaan?
- Mitä tiedämme siitä, miten, missä, milloin ja miksi ne ovat rakentuneet?
- Miten niitä ylläpidetään ja vahvistetaan vuorovaikutuksessa?
- Millaisia heijastevaikutuksia niillä voidaan havaita? Onko esimerkiksi ryhmien välistä syrjintää, jota voitaisiin selittää nimenomaan sosiaalisten identiteettien avulla?
- Miten sosiaalisia identiteettejä voisi luoda, muokata, laajentaa, yhdistää ja niin edelleen vuorovaikutuksen kautta?

Tällaiset kysymykset voivat olla yhtä mielenkiintoisia niin vuorovaikutuksen tutkimuksen kuin käytännön työnkin näkökulmasta. Vähintään viestinnän ja vuorovaikutuksen alueella toimiva asiantuntija nappaa täältä työkalupakkiinsa tämän hedelmällisen jatkoajatuksen: sosiaalinen identiteetti luodaan viestinnän ja vuorovaikutuksen keinoin, ja nämä ovat toisin sanoen myös ne väylät, joilla sosiaalisia identiteettejä voi muokata ja laajentaa.

Itse ajattelen, että sosiaalisen/ryhmäidentiteetin käsitteistö ja teoriatausta ovat viestinnän tutkimuksessa niin sanotusti pysyväislainassa. Niiden voidaan esimerkiksi nähdä vaikuttavan tiettyjen teorioiden, kuten teknologiavälitteisen viestinnän piirissä kehitetyn SIDE-näkökulman (social identity model of deindividuation effects; Spears & Lea, 1992) taustalla. Lainaamisesta puheen ollen, itse asiassa Reicher, Spears ja Postmes (1995) esittävät, että esimerkiksi deindividuaation käsitteen juuret voidaan puolestaan jäljittää psykologi Le Bonin kirjoituksiin aina vuoteen 1895 asti.

Lainaa vain!

Paitsi, että lainaamista tapahtuu, voidaan sen itse asiassa väittää olevan jopa välttämätöntä ja väistämätöntä. Se ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Whetten, Felin ja King (2009) käsittelevät artikkelissaan organisaatiotutkimuksen lainaamisen perinteitä. He nostavat esiin, että joskus lainaaminen voi jättää huomiotta niin sen sosiaalisen kontekstin, jossa alkuperäinen teoria on kehitetty, kuin sen analyysitason, jolle ase alun perin tarkoitettiin. Toisin sanoen lainatessa on riski oikoa mutkia suoraksi ja niin sanotusti survoa nelikulmaista palikkaa kolmion muotoiseen reikään. Tunnistan itse tämän riskin, ja olen varmasti syyllistynyt siihen itsekkin. Asiaa mutkistaa vielä se, että jotkin käsitteet tai teoriat ovat saattaneet kiertää lainassa useammallakin tieteenalalla, ja että kullakin lainauskierroksella niihin on tarttunut hieman paikallista väriä.

Riskeistä huolimatta ajattelen, että kaltaiselleni viestinnän ja vuorovaikutuksen ikuiselle opiskelijalle on hyödyksi pitää silmät ja korvat mahdollisimman ennakkoluulottomasti auki. Koskaan ei tiedä, mistä suunnasta ja minkälaisesta taustasta ponnistava uusi ajatus avaa omassa ajattelussa uusia ovia. Viestinnän ja vuorovaikutuksen tutkimus on mielestäni myös erinomaisen vastaanottavainen maaperä lainaamiselle. Parhaimmillaan laina jää pysyväksi ja sulautuu osaksi vakiokalustoa.

Marko Siitonen

Professori, Jyväskylän yliopisto

Kirjallisuus

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.

Croucher, S. M. (2023). Introduction to the interdisciplinary nature of communication. *Review of Communication*, 23(2), 95–97. <https://doi.org/10.1080/15358593.2023.2207259>

Reicher, S. D., Spears, R., & Postmes, T. (1995). A social identity model of deindividuation phenomena. *European Review of Social Psychology*, 6(1), 161–198.

Sivunen, A. (2007). Vuorovaikutus, viestintäteknologia ja identifioituminen hajautetuissa tiimeissä. *Jyväskylä Studies in Humanities*, 79.

Song, H., Eberl, J.-M., & Eisele, O. (2020). Less fragmented than we thought? Toward clarification of a subdisciplinary linkage in communication science, 2019–2019. *Journal of Communication*, 70(3), 310–334. <https://doi.org/10.1093/joc/jqaa009>

Spears, R., & Lea, M. (1992). Social influence and the influence of the 'social' in computer-mediated communication. In M. Lea (Ed.) *Contexts of computer-mediated communication*. New York: Harvester Wheatsheaf, 30–65.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behaviour. Teoksessa S. Worchel, W. G. Austin (toim.). *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall. pp. 7–24.

Whetten, D. A., Felin, T., & King, B. G. (2009). The practice of theory borrowing in organizational studies: Current issues and future directions. *Journal of Management*, 35(3), 537–563.

ProBlogi

< **Kesytä kaaos! Vuorovaikutusosaamisesta konsepti**

Etsi sivustolta

ProBlogi

ProBlogissa on julkaistu vuodesta 2015 lähtien viestintää ja vuorovaikutusta eri näkökulmista käsitteleviä blogikirjoituksia. ProBlogit ovat tyyliltään tieteellistä artikkelitekstiä vapaamuotoisempia. Blogit voivat käsitellä esim. erilaisia viestinnän ja vuorovaikutuksen tutkimusaiheita, tieteenalan kytköksiä työelämään sekä tuoreita koulutusnäkökulmia.

ProBlogin toimituskunnan muodostaa Prologos ry:n johtokunta. Kirjoittajat ovat itse vastuussa tekstiensä sisällöistä.

Kuka tahansa voi tarjota tekstiään ProBlogiin! Kiinnostuitko? Ota yhteyttä **ProBlogin toimitussihteeriin!**

Ota ProBlogi seurantaan sosiaalisessa mediassa!

#ProBlogi

Avainsanat

asiantuntijuus epävarmuus esiintyminen etäopetus gradupalkinto johtajuus
kiusaaminen koulutus LOPS opettaja opettaminen opetus opetussuunnitelma
opiskelijat opiskelu oppiminen palautteenanto podcast Prologos puheviestinnän
opettaminen puheviestintä retoriikka sovittelu suhde **teknologiavälitteinen**
teknologiavälitteinen viestintä teoria **tiedeglögit tiedekahvit tutkimus** Twitter
työelämä työelämän vuorovaikutus työelämätaidot verkko-opetus
viestinnän yliopisto-opetus **viestintä vuorotellen** Vuorovaikutuksen tutkimuksen päivät
vuorovaikutus vuorovaikutusosaaminen
vuorovaikutusteko väitöskirja yhteisöllisyys äidinkieli ja kirjallisuus

Prologos ry
c/o Kieli- ja viestintätieteiden laitos / Viestintä
PL 35 (A)
40014 Jyväskylän yliopisto

Y-tunnus: 2058032-1

Laskutusosoite:

Prologos ry:n rahastonhoitaja

rasa.p.jamsen@jyu.fi

Toivomme saavamme laskut ensisijaisesti sähköisessä muodossa. Mikäli verkkolaskun lähettäminen ei ole mahdollista, ota yhteyttä rahastonhoitajaan.

Ota yhteyttä

Facebook

Twitter

Tietosuojaseloste ja evästeet

Yhdistyksen säännöt

(c) Prologos ry - Kuvat: Unsplash ja Pixabay - Verkkosivujen toteutus: Pasi Ikonen